

מועט המחזיק את המרובה

וַיִּדְבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: קַח אֶת אֶהָרֹן וְאֶת בְּנָיו אִתּוֹ וְאֶת הַבְּגָדִים וְאֶת שְׂמֹן הַמִּשְׁחָה וְאֶת פֶּר הַחֲטָאֹת וְאֶת שְׁנֵי הָאֵילִים וְאֶת סֵל הַמִּצּוֹת: וְאֶת כָּל הָעֵדָה הַקְּהֵל אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ וַתְּקַהֵל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: (ויקרא ח א-ד).¹

ויקרא רבה י ט, פרשת צו

"ואת כל העדה הקהל פתח אהל מועד" - אמר רבי לעזר: כל ישראל ששים ריבוא ואתה אומר: "הקהל אל פתח אהל מועד"? אלא זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה.²

כיוצא בו: "יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד" (בראשית א ט) - בנוהג שבעולם, אדם מפנה כלי מלא לתוך כלי ריקן, או שמא כלי מלא לתוך כלי מלא? העולם כולו מים במים ואתה אומר: "יקוו המים"?³ אלא זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה.⁴

כיוצא בו: "קחו לכם מלא חופניכם פיה כבשן וזרקו משה השמימה" (שמות ט ח) - אמר רב הונא: אינו דומה זה שחופן לזה שקומץ - זה שחופן כפליים מזה שקומץ. ארבע חופנים - שמונה קמצים. נמצאת חפנו של משה מחזקת שמונה קמצים, ואתה אומר: "וזרקו משה השמימה" - בבת אחת! אלא זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט למרובה.⁵

וכיוצא בו: "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים" (שמות כז יח) - אמר ר' יוסי בר חלפתא: אורך החצר מאה באמה וכל ישראל עומדים בתוכה? אלא זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה.⁶

וכיוצא בו: "ויקהילו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע" (במדבר כ י) - א"ר חנן: כמין כְּבָרָה היתה, וכל ישראל עומדין עליה? אלא זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה.⁷

וכיוצא בו: "וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָשׂוּ הִנֵּה וְשָׁמְעוּ אֶת דְּבָרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם: (יהושע ג ט) - רב חוניא אמר: שְׁמַם בֵּין שְׁנֵי בְדֵי הָאָרוֹן. רבי הונא אמר: זקפם בין שני בדי הארון. ורבותינו אומרים: צמצמם בין שני בדי

¹ כך נפתחת פרשת חניכת אהרון ובניו בשבעת ימי המלוואים ששיאם הוא היום השמיני. וזאת, בנוכחות עדת ישראל, בדומה לעבודת יום הכיפורים. חניכה זו כבר כתובה בפרשת תצוה וכאן חוזרת עליו התורה בשנית. ראה רש"י על הפסוק: "קח את אהרן - פרשה זו נאמרה שבעת ימים קודם הקמת המשכן, שאין מוקדם ומאוחר בתורה: קח את אהרן - קחנו בדברים ומשכחו: ואת פר החטאת וגו' - אלו האמורים בענין צוואת המלוואים בואתה תצוה, ועכשיו ביום ראשון למלוואים חזר וזרזו בשעת מעשה". ראה דברינו [הקמת המשכן](#) בפרשת פקודי וכן במספר דפים [בפרשת שמיני](#). הפעם נלך בכיוון אחר.

² דרשה זו מצויה גם במדרש בראשית רבה ה ז, אלא ששם מתחילה הדרשה כצפוי בכינוס המים, הדרשה הסמוכה להלן, ואילו כאן במדרש ויקרא רבה מתחילה הדרשה, כמצופה, בכינוס העדה פתח אוהל מועד לראות בחניכת אהרון ובניו.

³ ראה בראשית רבה ה א שמתחילת ברייתו של עולם היה הכל מים והקב"ה אמר: "יַעֲשֶׂה מְדָה לַמַּיִם" ותראה היבשה. לפיכך, כשבני אדם חוטאים, כמו בדור המבול, אומר הקב"ה: "תחזור פלטינן לכמו שהיתה". אפשר שחז"ל המשילו כך משום שחוו הצפות וסערות של מים מהים (צונאמי?) ואפשר בשל התנועה הגלית הבלתי פוסקת של גלי הים המתנפצים אל החוף אשר יוצרת את ההרגשה שהמים שואפים לחזור ולכסות את העולם. היבשה נותנת לאדם ביטחון.

⁴ כל הימים והאוקיינוסים שבעולם אינם "מועט" כל כך. אולי חז"ל לא ידעו שעולם מכוסה שני שליש מים וראו בעיקר את סביבתם הקרובה. ואפשר בשל הדרשות "שמים - שם מים" שהעולם כולו מלא מים וחלק מרכזי בבריאת העולם היה עצם התגלות או היווצרות היבשה. כך גם הדרשות על "רוח אלהים מרחפת על פני המים" בתחילת הבריאה והפסוק בתהילים: "כי הוא על ימים יסדה". ראה שמות רבה טו כב: "כך היה כל העולם מלא מים במים והארץ שקועה במים. אמר הקב"ה: ותראה היבשה. אמרו המים: הרי העולם אנו מלאים ועד עכשיו צר לנו, להיכן אנו הולכין? יהי שמו מבורך בעט באוקיינוס והרגו" ראה שם גם המשל על דריכת הענבים בגת: "מן גערתיך ינוסון, כגון בשר ודם שראה גתו מלאה ענבים והכרם לבצור. אמרו לו: והיכן אתה נותן שאר ענבים שבביל שהגת קטנה? אמר להם: אני עושה גת שטיטול לכל הענבים שבכרם. מה עשה רפש הענבים ובעט ראשון ראשון ואח"כ הביא את הענבים שבכרם והחזיק הגת כל הענבים".

⁵ ראה גלגול מדרש זה בשמות רבה יא ה במכת השחין שמצרף גם את אהרון: "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן קחו לכם מלא חופניכם פיה כבשן. נס גדול נעשה בשחין שמשה ואהרן לקחו שניהם מלא חפניהם והחזיקו ידיו של משה מלא חפן שלו ומלא חפן של אהרן. מכאן שמועט מחזיק מרובה". תוספת מלוא חופנו של אהרון אינה מקטינה את נס המועט המחזיק, או שמא מייצר, את המרובה.

⁶ פלא גדול יותר במשכן הוא לא זה שעדת ישראל התכנסה כולה בחצר המשכן, אלא צמצום השכינה בתוך המשכן, בפליאה של משה: "ריבונו של עולם, הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך ואתה אמרת ועשו לי מקדש? אמר לו הקב"ה: משה, לא כשאתה סבור, אלא עשרים קרש בצפון ועשרים קרש בדרום שמונה במערב ואני יורד ומצמצם שכינתי ביניכם למטן" (פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פסקא ב - כי תשא). ראה דברינו [האמנם יש אלהים את האדם](#) בפרשת תרומה. אפשר שהדרשן לא רצה למנות עניין זה בגלל שהביטוי "מועט המחזיק את המרובה" איננו הולם מספיק. השכינה איננה "ריבוי" כמותי. אולי אפס מחזיק את האינסוף.

⁷ מסביר מדרש אגדה (בבב) במדבר פרשת חקת פרק כ סימן ז: "ויקהלו משה ואהרן וגו'. מכאן שמועט מחזיק המרובה. בוא וראה שפני הסלע לא היה כי אם מעט ועמדו כל הקהל של ישראל על פני הסלע". ומה היא "כְּבָרָה" זו? זו היא בארה של מרים, בדמות הסלע שהתגלגל עם בני ישראל ארבעים שנה במדבר, ונשתלה בכינרת היא "ימה של טבריה". ראה גמרא שבת לה ע"א: "אמר רבי חייא: הרוצה לראות בארה של מרים, יעלה לראש הכרמל ויצפה ויראה כמין כְּבָרָה בים, וזו היא בארה של מרים". ראה דברינו [בארה של מרים](#) בפרשת חוקת.

הארון.⁸ זהו שכתוב: "ויאמר יהושע בזאת תדעון כי אל חי בקרבכם" (שם שם י) – ממה שהחזיקו אתכם שני בדי הארון "תדעון כי אל חי בקרבכם".

אף בבית המקדש כן, ששנינו: "עומדים צפופים ומשתחווים רווחים".⁹ רבי שמואל בר אבוןא בשם רבי אחא: רווח ארבע אמות בין כל אחד ואחד, אמה לכל צד, שלא יהא אחד מהן שומע קול תפילתו של חבירו. אף לעתיד לבוא כן, שנאמר: "בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ה' ונקוו אליה כל הגוים" (ירמיה ג יז).¹⁰ ר' יוחנן עלה לשאול בשלמו של רבי חנינא, מצאו כשהוא עסוק בפסוק זה: "בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ה' ונקוו אליה כל הגוים". אמר לו: רבי, וכי ירושלים מחזקת אותם? אמר לו: הקב"ה אומר: "הַרְחִיבִי מְקוֹם אֶהְלֶךְ וְיִרְעוֹת מְשַׁכְּנוֹתַי; יְטוּ אֶל תַּחֲשָׁכִי וְכוּ" (ישעיהו נד ב), למה? "כִּי יִמְיוֹ וְשִׁמְאוֹל תִּפְרָצִי וְזָרְעֶךָ גּוֹיִם יִרְשׁוּ וְעָרִים נְשֻׁמֹת יוֹשְׁבֵי" (שם ג).¹¹

רמב"ן בראשית פרק ו פסוק יט

"וּמִכֵּל הַחַי מִכֵּל בְּשָׂר שְׁנַיִם מִכֵּל תִּבְיָא אֶל הַתְּבָה לְהַחֲלִית אֶתְךָ זָכָר וְנִקְבָּה יְהוּי" - ידוע כי החיות רבות מאד, ומהן גדולות מאד כפילים וכראמים וזולתם, והרמש הרומש על הארץ רב מאד. גם מעוף השמים מינים רבים אין להם מספר ... ולעופות טהורים אין מספר. והנה יצטרך להביא מכולם שיולידו כמותם.¹² וכאשר תאסוף לכולם מאכל אשר יאכל לשנה תמימה, לא תכיל אותם התיבה הזאת, ולא עשר כיוצא בה. אבל הוא נס, החזיק מועט את המרובה.¹³

שופטים פרק ז פסוקים ד-ז

ויאמר ה' אל גדעון עוד העם רב הוֹרֵד אוֹתָם אֶל הַמַּיִם וְאֶצְרָפְנוּ לָךְ שָׁם וְהָיָה אֲשֶׁר אֲמַר אֲלֶיךָ זֶה יֵלֶךְ אִתְּךָ הוּא יֵלֶךְ אִתְּךָ וְכָל אֲשֶׁר אֲמַר אֲלֶיךָ זֶה לֹא יֵלֶךְ עִמָּךְ הוּא לֹא יֵלֶךְ: ... ויאמר ה' אל גדעון בשלש מאות האיש המלקקים אושיע אתכם ונתתי את מדִּיָן בְּיָדְךָ וְכָל הָעָם יִלְכוּ אִישׁ לְמִקְמוֹ.¹⁴

מסכת כתובות קיב ע"א

⁸ ובמקבילה בבראשית רבה גם "סמכם". מן הסתם יש כאן עליית מדרגה ברעיון הצמצום של מעמד כל בני ישראל בין שני בדי ארון הקודש ערב חציית הירדן והכניסה לארץ, אבל לא ירדנו עד דקויות ההבדלים בין "שמים", "זקפים", "סמכם" ו"צמצמם".

⁹ שהוא אחד מעשרה ניסים שהיו בבית המקדש, ראה הרשימה במסכת אבות פרק ה משנה ה. ראה הרחבת תיאור הנס הספציפי הזה במסכת אבות דרבי נתן נוסח א פרק לה: "עומדים צפופים ומשתחווין רווחים. בזמן שישראל עולין להשתחוות לאביהן שבשמים, כשהן יושבין - יושבין דחוקים ואין כל בריה יכולה להושיט אצבעו ביניהם, וכשהם משתחווים - משתחווים רווחים. נס גדול מכולם אפילו מאה בני אדם נכפפים בבת אחת אין חזן הכנסת מכריז ואומר פנו מקום לאחיכם". ובשם הרבי מקוצק אומרים שכאשר כל אדם מישראל עומד על דעתו – נעשה צפוף. אך כאשר מוותרים ומשתחווים איש לרעהו – נעשה מקום רווח. כן יהיה רצון.

¹⁰ מכאן ואילך מסיים המדרש כדרכו ב"דבר טוב".

¹¹ ראה סיכום מדרש זה במשנת רבי אליעזר פרשה יא שמונה שבעה מקרים: "א. בימי בראשית: ויאמר אלהים יקוו המים ב. במצרים: ויאמר ה' אל משה ואל אהרן קחו לכם מלא חפניכם ... ג. בחצר המשכן: אורך החצר מאה באמה ... ד. במי מריבה, שנאמר: ויקהילו משה ואהרן. מלמד, שהעידום כולם לפניו, כדי שיראו. ה. בימי יהושע ... ו. בירושלם: עומדים צפופים ומשתחווים רווחין ... ז. לעתיד לבוא". ואנחנו ספרנו בויקרא רבה ובבראשית רבה שמונה. ולהם בקשנו להוסיף את צמצום השכינה.

¹² אחרי המבול, שלא ייחד שום מין.

¹³ עפ"י רמב"ן תיבת נח היא "מועט המחזיק או מכיל את המרובה" ואם כך, היא המקרה השני אחרי "יקוו המים". אך אם היא נס כל כך גדול, שואל רמב"ן: "תאמר יעשנה קטנה ויסמוך על הנס הזה?". ותשובתו שם כפולה: אחת, "ראה השם יתברך לעשותה גדולה כדי שיראו אותה בני דורו ויתמהו בה ויספרו עליה וידברו בענין המבול וכנוס הבהמה והחיה והעוף לתוכה, אולי יעשו תשובה". והשנייה, "עשו אותה גדולה, למעט בנס, כי כן הדרך בכל הניסים שבתורה או נבניאים לעשות מה שביד אדם לעשות, והשאר יהיה בידי שמים". בדרך זו הולך גם פירוש רבי בחיי בן אשר (שלפלא שלא מצטט את רמב"ן שקדם לו וחי בגירונה) ואלה דבריו: " ... ולפי הטבע חמשים תיבות כיוצא בה היו קטנות מהכיל את המינין האלו כולם, אבל היה הענין נס גדול בלי ספק, ומחזיק מועט את המרובה. ואולי תשאל בכאן כיון שהיה הדבר נס, למה יצוה לעשות את התיבה מעץ הידוע, ובמדות ידועות באורך ורוחב וקומה, ולעשות ג' מדורים תחתיים, שניים, ושלישים, והקב"ה יכול להצילם מבלי תיבה! ... והתשובה בזה: כי דרך התורה לצוות על האדם שיעשה כל יכולתו בדרך הטבע ומה שיחסר הטבע בהן ישלים הנס. ועל דרך זה תמצא בכל הנסים בתורה אם תסתכל בהם, כי אף על פי שהם נסים מפורסמים יש בהם טבע במקצת". ואנחנו נרצה להראות שלא רק "שבנס יש טבע במקצת", אלא אדרבא, שבטבע עצמו יש הרבה מהנס של "מועט המחזיק את המרובה".

¹⁴ פירוש רבי בחיי בן אשר שהבאנו בהערה הקודמת מוסיף שם את הדברים הבאים: "וזהו כענין שתצוה התורה באנשי המלחמה שיצאו חלוצים לצבא. גם הכתוב שאמר: שים לך אורב לעיר מאחריה (יהושע ח ב). ומאחר שכל עניני מלחמותיהם של ישראל היו ע"י נסים גדולים מה יצטרכו למארב כמנהג האומות שמלחמותיהם נמשכות אחר הטבע? אלא בודאי היו ראויים להתנהג בדרך הטבע, וה' ישלים מה שיחסר". בעקבות דברים אלה נראה שאולי גם את מלחמת גדעון במדיינים בה הוא מצטווה להפחית את מספר הלוחמים עד למינימום, אפשר לכלול בכלל: "מועט המחזיק את המרובה", או בלשונונו היום: איכות המנצחת את הכמות. חיזוק נוסף נקבל מדברי יונתן בן שאול לנושא כליו במלחמה בפלשתים: "לָכֵה וְנִעְבְּרָה אֶל מִצֵּב הָעֲרָלִים הָאֵלֶּה אוֹלֵי יַעֲשֶׂה ה' לָנוּ כִּי אֵין לָהּ מַעְצוֹר לְהוֹשִׁיעַ בְּרַב אוּ בְמַעֲט" (שמואל א י ד). אולי זו גם תכונתו של העם היהודי שהוא עם קטן עם הישגים גדולים ומרובים, כפי שאומר משה, דברים ז ז: "לא מִרְבָּם מִכֵּל הַעֲמִים חֶשֶׁק ה' בָּכֶם וַיִּבְחַר בָּכֶם כִּי אִתְּם הִמְעַט מִכֵּל הַעֲמִים".

אמר רב חסדא מאי דכתיב: "ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי". למה ארץ ישראל נמשלה לצבי? לומר לך מה צבי זה אין עורו מחזיק בשרו, אף ארץ ישראל אינה מחזקת פירותיה.¹⁵

חיים נחמן ביאליק, ספיח, פרק שלושה עשר: פרבר הזפתים ומעשה אבות

הקב"ה, ודאי מלוא כל הארץ כבודו – אבל ישיבת קבע בחר לו למעלה ברקיע במקום מכוון כנגד הפרבר ממש ואת שכינת עֲזָז צמצם בארון הקודש של בית-תְּפִלְתָּנוּ, בין כנפי הכרובים המרחפים למעלה מן הַפְּרָכָת. ...אכן מקום סגולה הוא הפרבר, מועט המחזיק את המרובה, מעין אוצר עולם. כל מעשי בראשית וקורות הדורות מראש מקופלים בו כאותה השמלה האגדית בְּקִלְפַת אגוז. ואין לך דבר בתורה שאין כנגדו בפרבר דוגמא מפורשת או רמז גדול. ... אפשר שנסתכל הקב"ה בחומש ורש"י וברא על פיהם את הפרבר, ואפשר גם להיפך: נסתכל בפרבר וסביבותיו וכתב על פיהם את החומש והרש"י.¹⁶

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: נראה שהכלל "מועט המחזיק את המרובה" נכון גם במדע ובצפונות העולם שסביבנו, החל מהנקודה הסינגולרית שבתאוריית המפץ הגדול, דרך נוסחת איינשטיין המקשרת את החומר (המאסה) לאנרגיה ולפיה "המרת מעט חומר (יחסית) יכולה להפעיל תחנות כח גדולות מזה, להשמיד ח"ו ערים שלמות מזה, ובקנה מידה קוסמי - כל הכוכבים הבווערים ממירים חומר באנרגיה ומחממים את הכוכבים שבסביבתם במשך מיליארדי שנים עד כלות החומר הרלוונטי שבהם" (תודה לד"ר יהושע דגני על קטע זה), דרך מבנה התא ומולקולת ה-DNA, מבנה האטום, נוסחאות במתמטיקה, ננוטכנולוגיה, החומר האפל ביקום ועוד. נשמח לשמוע לקח מפי המדענים.

¹⁵ מעם ישראל לארץ ישראל. גם ארץ ישראל שנמשלה לעורו של צבי היא בבחינת מועט המחזיק את המרובה. בשטח קטן מייצרת הארץ כמות גדולה מאד של תוצרת חקלאית, עד שאין הארץ יכולה להכיל את כל הפירות שצומחים בה. ראה פירוש רש"י שם: "עושה פירותיה מרובין עד שאין מקום להצניעם". ראה הכינוי של ארץ ישראל ארץ הצבי גם במסכת גיטין נז ע"א ובשמות רבה לב ב.

¹⁶ כך בסיפור ספיח המתאר את ילדותו הקשה ומלאת הדמיון של הילד שמואליק שמשפחתו עקרה מהכפר לפרבר של "העיר הקרובה". ראה גם דבריו במאמר משנה לעם: "ההלכה, לבושה המעשי של תורת ישראל, בסגנונה "היבש", המצומצם, הקפדני, המדויק, מועט המחזיק מרובה, בשובה לתפוס את המקום הראוי לה בסדר הלמוד של הדור הזה וכו' ". המונח "מועט המחזיק את המרובה" קנה לו שביטה מכובדת בעולם הספרות: בספרות החדשה, בספרות הקבלה, בסיפורי חסידים (ר' נחמן מברסלב) ועוד. הרוצה להחכים יחפש בגוגל או באתר [פרויקט בן יהודה](#).